

Məsələyə ümumi nəzər

Hər hansı bir sahə üzrə fəaliyyətlər həmin sahənin səciyyəvi xüsusiyyətlərini, dövrə, zamanəyə görə məqsəd və vəzifələrini, perspektiv inkişaf hədəflərini özündə əks etdirən prinsiplər üzərində qurulur. Bu prinsiplər, bir növ, tənzimləyici, istiqamətverici, optimallaşdırıcı xarakter daşımaqla nəzərdə tutulan strateji xəttin əsas qayasına, başlıca ideyasına və istinad nöqtəsinə çevrilir.

Məlumdur ki, Azərbaycanın təhsil sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsipləri statusunda təhsilin humanistləşdirilməsi, humanitarlaşdırılması, demokratiqlaşdırılması, differensiallaşdırılması, fərdiləşdirilməsi, integrativlik, səmərəlilik, varislilik, millilik və dünyəvilik, fasiləsizlik, liberallaşma və s. prinsiplər müəyyən olunmuşdur. Lakin diqqətlə yanaşdıqda burada qeyd edilən humanitarlaşmadan tutmuş liberallaşmaya qədər bütün bu prinsiplər, əslində, şəxslərin dəyərlər formatında humanistləşdirmə prinsipinin mahiyyətinin açıqlanmasına xidmət göstərən tərkib hissələri, alt-prinsiplər mövqeyində çıxış edir.

Haşiya. 1996-cı ildən etibarən təhsilin humanistləşdirilməsi prinsipinin, "yeni pedaqoji təfəkkür" anlayışının mahiyyətinin izahı, təbliği, tətbiqi yolları ilə bağlı genişmiqyaslı maarifləndirmə tədbirləri, müsabiqə və layihələr Bakı şəhərində, o illərdə şəhər təhsil idarəsinin müdiri işləmiş görkəmli təhsil xadimi Asif Cahangirovun təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə həyata keçirilmiş, sonradan davamlı xarakter almışdır. Təsədüfi deyil ki, 1999-2000-ci dərs ili Təhsil Nazirliyinin müvafiq əmrinə əsasən, respublikanın bütün tipdən olan ümumi və məktəbəqədər təhsil müəssisələrində "Təhsilin humanistləşdirilməsi yolu ilə yeni pedaqoji təfəkkürün inkişafı ili" elan edilmiş, "il" çərçivəsində reallaşdırılan əməli tədbirlər, qazanılmış nailiyyətlər növbəti illərdə yenilikçi ideyaların, xoşməramlı təşəbbüslərin, səmərəli iş təcrübələrinin təşəkkülündə, qabaqcıl təhsil müəssisələrinin və müəllimlərin üzv çıxarılmasında mühüm rol oynamışdır.

Təhsilin humanistləşdirilməsindən danışarkən bir amilə xüsusi diqqət yetirmək lazım gəlir. Belə ki, bu prinsipin daxilindəki alt-prinsiplərin hər biri, əsasən, təhsil sahəsindəki dövlət siyasətinin konkret istiqamətinə təmsil etdiyi halda, humanitarlaşdırma təhsillə əlaqədar bütün fəaliyyətlərə birbaşa bağlıdır. Ölkəmizin təhsil qanunvericiliyində "təhsil" anlayışına nəzəri cəhətdən "sistemləşdirilmiş bilik, bacarıq və vərdislərin formalaşdırılması prosesi və onun nəticəsi" kimi təsbit edilmiş, təhsilin ümumi məqsədinin ağırlıq yükü təbii olaraq "vətəndaş və şəxsiyyət yetişdirmək" vəzifəsinin üzərinə düşür. Bu isə təhsildə insan təbiiyətini aqilənin başlıca meyar olduğunu təsbit etməyə həqiqət kimi diqqət çatdırır ki, onun da təşkilatı-mənəvi-pedaqoji-psixoloji əsasını humanitarlaşdırma prinsipi təşkil edir.

Belə bir analogiya aparmaq mümkündürsə, humanitarlaşdırma-siyasətdə dövlət mənafeyi, uzaqgörənlik, məqsədyönlülük, qətiyyət və iti düşüncə; iqtisadiyyatda milli rifahı naminə dinamik inkişaf və ardıcıl modernləşdirmə; fəlsəfədə dünyanın və bəşəri dəyərlərin məntiqi dərkəinə yönəlmis baxış və yanaşmaların yaranması; səhiyyədə insan sağlamlığının prioritet sayılması; bədi ədəbiyyat və incəsənətdə mənəvi zənginlik və estetik mədəniyyətinin təşəkkülü; ticarətdə düzgünlük və halallığın ifadəsidir, ümumi təhsildə bu keyfiyyətlər dialektik bağlantı yolu ilə insan şəxsiyyətinin formalaşmasını təmin edən yüksək əyri dəyərlərdir. Görkəmli psixoloq-alim, professor Əbdüləzizadənin sözləri ilə desək, "Təhsilin humanitarlaşdırılması, əslində, müasir məktəbin insan konsepsiyası kimi qiymətləndirilməlidir" ("Seçilmiş əsərləri", I cild, Bakı-2022).

Nədənsə "humanitar" kolması deyilərkən bu ifadənin davamı kimi insanın nəzərinə ilk növbədə "yardım" sözü gəlir. Humanitar yardım, heç şübhəsiz, mahiyyətcə dara düşmüş ölkələrə və insanlara göstərilən humanist mövqeyin bariz nümunəsidir. Lakin təhsil sisteminə, təlim-təربiyə quruculuğunda humanitarlaşdırma ilkin lüğəvi mənasını saxlasa da, məqsədinə görə nisbətən fərqli prizmadan izah edilir. Bu, sadəcə olaraq, təhsilə qarşı yönələn mərhəmət hissi kimi başa düşülməməlidir. Təhsilin humanitarlaşdırılması, hər şeydən əvvəl, uşağın (təhsilənin) nəticə etibarilə cəmiyyət üçün ləyaqətli insan-vətəndaş olaraq formalaşmasına, potensial imkanlarına uyğun bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnməsinə göstərilən məqsədyönlü və tələbkar münasibətdir. Bu mənada təhsildə humanitarlaşdırma vətəndaşlıq mövqeyi və vətənpərvərlik nümunəsidir.

TƏHSİLİN humanitarlaşdırılması, yaxud humanitar təhsil...

Aydın ƏHMƏDOV,
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
direktor müavini, Əməkdar müəllim

Heç bir uşağı diqqətdən qaçırmayacaq!

Bələ bir fikir də yürütmək mümkündür ki, mahiyyətinə görə təhsilin humanistləşdirilməsi daha çox stratejiyadrsa, təhsilin humanitarlaşdırılması daha çox formalaşmış dünyagörüşün ifadəsidir. Başqa sözlə, humanitarlaşdırılmanın realığı çevrilməsi üçün onu təhsil sisteminə tətbiq edənlər dünyagörüşü humanitar tələbləri əks etdirməli, onlar humanitar pedaqoji təfəkkürə malik olmalıdır.

Əgər humanitarlaşdırmanı təhsil alan uşağın mənafeyinə yönəlmis münasibət forması adlandırsaq, bu halda "təhsil" anlayışının iki komponentindən birinin-təribinin bir proses kimi məhz ailədən başlanmasının sübuta ehtiyacı yoxdur. Bu məqamda məşhur yazıçı Çingiz Aytmatovun ibarətəmiz bir fikri yad düşür: "İnsanın başqaları üçün görə biləcəyi ən xeyirxah iş öz ailəsində ləyaqətli övladları tərbiyə etməkdir". Əlbəttə, bu humanist müddəa tam realığı çevrilsəydi, dünya cənnətə döndürülür. Lakin ailələr, ailələrdəki mənəvi-psixoloji mühit, tərbiyə məsələlərində valideynlərin mövqeyi müxtəlif olduğu üçün kifayət qədər diqqət və qayğı ilə əhatə edilməyən, sağlamlıqlarına, arzu və istəklərinə ciddi diqqət yetirilməyən, mənəvi inkişaflarına laqeyd münasibət beslənən uşaqlar, heç şübhəsiz, məktəb həyatına psixoloji gərginlik və zədələrə qədər basırlar. Ona görə də məktəbdə humanitar rülu mənafevi-psixoloji iqlimin yaradılması ilə bərabər, uşaqların təhsil həyatına uyğunlaşmasında etibarlı dəstəyə çevrilmiş məktəbhəzərlik mərhələsində, eləcə də, xüsusilə, ibtidai təhsil səviyyəsində şərt-təli, peşəkərliliyi ilə seçilən, humanitar pedaqoji-psixoloji yanaşmaları mənimsemiş müəllimlərin çalışması, uşaqların təhsilinin məhz onlara etibar edilməsi zəruri məsələ kimi meydana çıxır. Bu baxımdan pedaqoji ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrində tələbələrə aşılanan ixtisas üzrə ən zəruri nəzəri biliklərlə yanaşı, müəllim hazırlığı sahəsində əsas diqqətin müəllim üçün xüsusilə vacib olan seriyə və keyfiyyətin formalaşmasına yönəldilməsi məqsədmüvafiq hesab olunur.

- * yaş fiziologiyası və psixologiyasına aid nəzəri biliklərin praktik bacarıq və vərdislərə çevrilməsi yolları;
- * uşaqlara fərdi yanaşma və onlarla ünsiyyətqurma bacarıqlarının formalaşması;
- * şagirdlərin fərdi keyfiyyətlərinin öyrənilməsinə zərurə alınması;
- * uşağ şəxsiyyətinə hörmət və həssaslıqla yanaşılması;
- * məktəbdaxili qiymətləndirmə növlərinin tətbiqi metodikasını;
- * təhsil prosesinin və uşaqların təhsil həyatının, öyrənmə meyilliklərinin motivləşdirilməsi, müəllim-sagird münasibətlərinin pedaqoji əməkdaşlığa çevrilməsi;
- * şagirdlərdə idrakı, ünsiyyət və psixomotor bacarıqların formalaşdırılması;
- * şagirdlərdə yaradıcı fəaliyyət, müstəqil öyrənmə, tənqidi təfəkkür, tolerantlıq və məsuliyyət mədəniyyətinin aşılanması;
- * ümumi təhsilin dövlət standartlarının mahiyyətinin açıqlanması;
- * orta məktəbdə tətbiq edilən müvafiq fənn kurikulumlarında nəzərdə tutulanların mənimşəddilməsi və sair.

Həqiqətən də, müəllim nəzəri cəhətdən nə qədər savadlı olsa belə, onda müəllimlik sənətini (müəllimlik, həqiqətən, sadəcə sənət deyil, incəsənət) şərtləndirən məlum keyfiyyətlər yoxdursa, uşaqların uğurlu təhsilindən danışmağa dəyməz. Normal nəzəri savadlılıq şagirdlərə qarşı məhəbbət və ülvə hissələrlə, pedaqoji peşəkərliliklə birləşəndə müəllim əsl vətəndaş mövqeyi şəxsiyyətə, humanitarlaşdırılmış təhsilin yetkin nümayəndəsinə çevrilir.

Hansı fənni tədris etməsindən asılı olmayaraq, müəllimin şərtilliyinin ən ümdə cəhətlərindən biri psixoloji-pedaqoji müşahidələrinə əsaslanaraq hər uşağa müsbət keyfiyyətləri, rəğbətəndiriciliyi və inkişaf etdiriciliyi cəhətləri görüb qiymətləndirmək bacarığıdır. London universiteti kollecinin fəxri professoru Dilan Viliamın fikridir ki, "pedaqoji-psixoloji müşahidələri ən optimal qiymətləndirmə vasitəsi adlandırmaya mümkündür. Təkcə cari və imtahan qiymətləri sagird haqda tam təsvir yaratmaq imkanı vermir!" ("Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 13 may 2022-ci il, №18). Bu fikir uşaqlara yanaşmada humanitar mövqeyin mövcudluğuna dəlalət edir. Əks halda, yəni uşağın daxililərinə, arzu və istəklərinə, meyl-marağına, potensial imkanlarına laqeyd münasibət göstərildikdə, o, həvəsindən düşür, təhsilə marağı azalır, hətta məktəbdən yayınmağa cəhd edir. Hər hansı bir fəndən (fənlərdən) qeyri-kafi qiymət aldığına görə uşağı təkrar sinifdə saxlamaq, fikrimizə, məktəbin pedaqoji-psixoloji və təşkilatı-idarəetmə statusuna, həmin müəllimin (müəllimlərin) isə "peşəkər", "öyrədən" imicinə ciddi xələf gətirir.

Məqsədyönlü prosesdən real nəticələrə doğru

Haşiya. Neçə illər bundan əvvəl Təhsil Nazirliyində interneti təhsil müəssisələri şöbəsinin müdiri işlədiyim vaxtlarda mənim yanıma məktəbi nəvəsi ilə birgə yaşlı bir qadın gəlmişdi. Məlum oldu ki, uşağın valideynləri yoxdur, nəninin himayəsində yaşayır. Bir neçə fəndən "2" qiymət aldığına və üzrsüz dərslər buraxdığına görə onu məktəbdən xaric etmək istəyirlər. Soruşdum ki, bu uşaq hər hansı bir qabiliyyətə, bacarığa malikdirmi? Nənəsi dedi ki, musiqiyə həvəslidir, yaxşı səs var. Məlum sonra incəsənət təmayüllü gimnaziyanın direktorundan xəbər etdim ki, uşağı yoxlayıb rəy bildirsənlər. Ertəsi gün məlumat verdi ki, uşaq çox istedadlıdır və o, təhsilini gimnaziyada davam etdirə bilər. Həmin uşaq gimnaziyaya bitirdikdən sonra hətta yüksək musiqi təhsili də aldı və həyatda öz yerini tutmağı bacardı. Bununla belə, əvvəl oxuduğu məktəbdə uşağa göstərilən etinasızlıq heç unuda bilmədim.

...Eyni zamanda ürəkəcan bir fakt! Respublikanın Əməkdar müəllimi, qabaqcıl kimya müəllimi Heybət Qədirov uzun müddət Yardımli rayonunun Alçabulaq kəndində işləyib. Zəhmətsevərliyi və

texniki savadlılığı və müstəqillik, azadfikirlik, rəqabətədavamlılıq elementlərinə yiyələnmələri, əqli, fiziki inkişafı, növbəti pillədə təhsillərinin davam etdirmələri, faydalı əmək prosinə hazırları məhz ümumi orta təhsildən və onun nə dərəcədə səmərəli təşkili və həyata keçirilməsindən bilavasitə asılıdır.

Məlumdur ki, ümumi təhsildə tədris olunan fənlərin məzmunu humanitar əsaslı didaktik prinsiplərə (nəticəyönlülük, şəxsiyyətönlülük, şagirdyönlülük, varislilik, təmizlik və s.) uyğun müəyyənləşdirilir və nəzərdə tutulan məqsədlərə doğru sinifdən-sinifə, səviyyədən-səviyyəyə inkişaf etdirilir. Təhsilin humanitarlaşdırılması prosesində peşəkər müəllim amili və şərtilliyi idarəetmə ilə yanaşı, bütövlükdə dövlət təhsil standartlarının, eləcə də hər bir fənn üzrə məzmun standartlarının məqsədmüvafiqliyi və əhəmiyyətliyi uşağın mənafeyinə, onun cəmiyyət və dövlət tələbinə uyğun formalaşmasına hansı səviyyədə xidmət göstərməsi ilə qiymətləndirilir. Bu məntiqə yanaşsaq, haqlı sual meydana çıxır: Nəce edək ki, sistemli şəkildə aparılan elmi-pedaqoji, fizioloji, psixoloji və tibbi tədqiqatların nəticələri əsasında müəyyənləşdirilməklə orta təhsil sisteminə tədris zəruri bilən bütün fənlər bütövlükdə ümumiorta təhsilli şəxsin yetişməsinin təminatına çevrilsin!?

uşaqların inkişafı yolunda fədakarlığı ilə seçilən Heybət müəllim kimya fənni üzrə şagirdləri yetişdirmək üçün hələ ibtidai siniflərdən istedadlıları müəyyənləşdirib onlara məşğul olur və deyəm ki, uşaqlar da az olmurdu. Yadımdadır ki, onun pedaqoji himayəyə götürdüyü istedadlı şagirdlərdən biri kimya fənni keçilməyən VI sinifdə oxuyarkən həmin fənn üzrə respublika olimpiadasının yekun turunda III, sonrakı ildə isə I yerə layiq görüldü. Nümunə mənasında qeyd etdiyim bu iki real fakt uşağa münasibətini biri digərinə əks formadır. Nə yaxşı ki, uşaq və gənclərimizin təhsil yolunu öz vətəndaşlıq mövqeyi, saf əqidə və fədakarlıq nuru ilə işlətdirən müəllimlərimiz üstün saydadır.

"Təhsilsiz uşaq itirilmiş uşaq, itirilmiş uşaq itirilmiş gələcəkdir"

Bu dəyərlı fikri ölkəmizin iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cəbrarov vaxtilə təhsil naziri işləyərkən UNESCO-nun Baş konfransının 38-ci sessiyasında çıxışında səsləndirmişdi. Təhsilsizlik, həqiqətən, çox böyük ictimai bələdr və bu hal hər hansı bir şəxsi cəmiyyətdə "artıq adam" a çevrilmək təhlükəsi ilə qarşı-qarşıya qoyur. Nəhaq yerə demirik ki, "oxumayan bilməz, bilməyən bacarmaz".

"Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Stratejiyası"nda təhsilin insan həyatındakı rolu çox dəqiqliklə ifadə olunmuşdur: "Təhsil insanlara texnologiyaları çevik mənimsemək, əmək bazarında layiqli yer tutmaq və ömür boyu təhsil prosesinə qoşulmaq, sağlın həyat tərzini, ətraf mühitə münasibətdə düzgün mövqə seçmək imkanı verir. Təhsil prosesində əldə olunan bilik və bacarıqlar, həmçinin etik-əxlaqi norma və dəyərlər hər bir təhsilənin cəmiyyətin layiqli üzvü olması üçün lazımi şərait yaradır, onun bilivi və etik davranışı sayəsində örmək ola biləcək həmkar, nümunəvi ailə üzvünə və vətəndaşa çevirir".

Uşağın təhsil həyatının başlanğıcını onun inkişafında əhəmiyyətli olmayan məktəbəqədər təhsil hesab etsək də, bütün uşaqlar bu imkandan da və səmərəli yararlanmadıqları üçün yetərlincə ağır və ağır olduğu qədər də şərtilliyi humanitar missiya on kütləvi təhsil pilləsi öhdəliyini yerinə yetirən ümumi təhsilin üzünə düşür. Ümumi təhsilin isə ən məsul mərhələsi 9 illik icbari ümumi orta təhsil dövrüdür. Çünki fərqli mühtəzlərdə böyüyən və müxtəlif təfəkkür tərzinə malik uşaqlarda 6 yaşdan başlayaraq tədrisən sağlın dünyagörüşünün və şəxsiyyətönlü mənəvi keyfiyyətlərinin formalaşdırılması, onların zəruri nəzəri biliklərlə, həyatı bacarıq və vərdislərə, ilkin

Təhsil hər bir dövlətin, ölkənin, cəmiyyətin həyatının mühüm bir sahəsidir. Cəmiyyət təhsilsiz inkişaf edə bilməz. Təhsilsiz xalq müasir şəraitdə öz imkanlarını həyatına sərf etmək üçün çox problemlərlə rastlaşar. Azərbaycan xalqının gələcəyi, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi gənclərin bu gün aldıkları bilik, təhsil və tərbiyədən asılıdır.

Heydər ƏLİYEV, Ümummilli Lider

xan vətəndaşlıq və vətənpərvərlik dərsəri kimi münasibət bəslənməsi, dövlət dilinin-Azərbaycan dilinin səmərəli öyrədilməsi, gələcəkdə hansı peşəni, ixtisası seçəcəklərindən asılı olmayaraq, şagirdlərdə ədəbi dilə uyğun yazılı və şifahi nitq mədəniyyətinin formalaşdırılması məktəbin humanitar aspektdə fəaliyyətinin aparıcı istiqamətinə çevrilməlidir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin bugününümüzi və gələcəyə ünvanlanmış konseptual fikridir ki, "Biz öz tariximizlə fəxr edirik. Orta məktəblərdə tarixin tədrisi çox yüksək qurulmalıdır. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir azərbaycanlı öz tarixini, öz ana dilini mükəmməl bilməlidir. Öz dilini bilməyən, sevməyən adam öz tarixini yaxşı bilməz. Ədəbiyyatımızı bilməyən dilimizi yaxşı bilməyəcəkdir, yüksək mədəni səviyyəyə çata bilməyəcəkdir. Uşaqlarda sözbə, abrazi təfəkkürə məhəbbət hissi aşılamaq, onları dünya və Azərbaycan poeziyası və nərsi klassiklərinin ədəbiyyatın qızıl fonduna daxil olmuş əsərləri ilə tanış etmək lazımdır".

Şübhəsiz, müəyyən fənləri proqram tələbinə uyğun tam mənimsemə bilməməsi uşaq üçün mənəvi yükə çevrilməməli, onu təhsildən soyutmamalıdır. Dərslər etmədiyi halda, təlim materiallarını əzərləmək isə şagirdi ümumi inkişafından saxlayan, təfəkkür və düşünmək qabiliyyətini ləngidən əsas amildir. Yeri gəlmişkən, dahi alim A.Eynşteyn orta təhsil aldığı məktəbi belə xatırlayırdı: "Bizim məktəbimiz uşaqlarda təcübləndirmək qabiliyyətini inkişaf etdirmirdi. Əksinə, o, mexaniki əzərləmə üsulları ilə bu qabiliyyəti zəiflədirirdi" ("Uşaqlar üçün ensiklopediya-Fizika", Bakı, "Şərq-Qərb", 2008, I hissə).

Rəmzi mənada deşsə də, haqiqətən, məktəb uşağı hansı cəhətləri ilə təəcübləndirir?! Birnənalı olaraq, fərqli qoymadan hər uşağa qarşı eyni xoş rəftar və qayğıkeş münasibət, marağ və istəklərinə, daxililərinə həssaslıqla yanaşmaq, əlverişli təhsil şəraiti və müstəqil öyrənmə imkanları yaratmaq, hər hansı bir uğuru qiymətləndirmək və onu daha da həvəsləndirmək, rəy və mülahizələrinə tolerant mövqə sərgiləməklə! Bu amillər məktəbin humanitar mənafevi siması sayıla bilər.

Şagird nailiyyətlərinin məktəbdaxili müasir qiymətləndirmə sisteminə də (diagnostik, formativ, summativ) təhsilin humanitarlaşdırılmasına yönəlmis yolum vacib hələçək, əlverişli fürsət məqamı kimi baxmaq lazımdır. Əgər səmərəli və məqsədyönlü aparılarsa, bu qiymətləndirmə növləri bacarıq və qabiliyyətləri baxımdan uşaqların təsəvil olunmasında, potensial imkanlarının, meyl-maraqlarının üzv çıxarılmasında, fərdi psixoloji xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsində, hər bir uşağa yanaşma takti və metodikasının düzgün seçilməsində, onlarda təhsil və biliklənməyə qarşı məsuliyyət hissi və motivləşmənin yaradılmasında müstəsna imkanlara malikdir. Həmin qiymətləndirmə növlərinin tətbiqindən alınan nəticələr isə məktəbin idarəetməsinə və təlim-tərbiyə prosesinin faktik keyfiyyətinə aşkara çıxarılmasında əsas indikatorlara çevrilir ki, onlar da müvafiq vəziyyətə görə obyektiv şəkildə perspektiv planlaşdırmanın zəruri hədəflərə doğru istiqamətlənməsini təmin edir.

Ümumi təhsilin humanitarlaşdırılmasından söz açarkən dərsliklərlə əlaqədar məsələlərə toxunmaq mümkündür deyil. Məlumdur ki, ölkəmizdə orta məktəblər üçün milli dərsliklərin hazırlanması prosesi yalnız dövlət müstəqilliyimizin bərpasından sonra başlanmışdır, dərslik tərtibçiliyi sahəsində mütəxəssislər korpusu formalaşmağa başlamış, ötmə müddətdə bir sıra nəzərəcarpan uğurlar da əldə edilmişdir.

Bununla belə, dərsliklərlə bağlı müşahidə olunan və nəzərə alınması zəruri bilən bəzi cəhətlərə diqqət yetirmək lazım gəlir. Dərsliklərin məhz konkret fənn üzrə təsdiq olunmuş dövlət standartları rəhbər tutulmaqla tərtib edilməsi; dövlət tələbi olan standartların dərsliklərdə reallaşdırılmasında başlıca məqsəd çevrilməsi və artıq yükənləməyə yol verilməməsi; məlumatların uşaqların yaşına, yaddaşına, qavrama imkanlarına, psixologiyasına uyğun müəyyənləşdirilməsi, dərsliklərin həcminin xüsusilə artırılmaması və digər bu kimi amillər tərtibçiləri tərəfindən nəzərəaldı saxlanması məsələlər sırasına daxildir.

Əgər məlumatla qəbul edirsək ki, fənlərin müəyyən olunmuş həcmünün şagirdlərə çatdırılması və mənimşəddilməsində dərsliklər mühüm rol oynayır, bu zaman onların dil və üslub xüsusiyyətləri baxımdan hansı peşəkər səviyyədə tərtib edilməsi ciddi məsələ kimi meydana çıxır. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun Təhsil Resursları Mərkəzində "Dərslik mətnlərinin dil və üslubu ilə bağlı Təvsiyələr" hazırlanıb müvafiq saytda yerləşdirilmişdir (*müəlliflər: texnika üzrə fəlsəfə doktoru İsmayıl Sadiqov, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əsgər Quliyev*). Burada haqlı olaraq qeyd edilir ki, "Dərsliklərin dil və üslubunun başlıca linqvistik, məntiqi, pedaqoji-psixoloji tələbləri icarəsində məzmunun (*mətnin*) aydınlığı, ifadə edilən fikrin dəqiqliyi və izahların yığcamlığı əsas yer tutur". Bu məntiqə də vətəndaş dərsliklərinin dilinə və üslubuna keyfiyyətinə xələf gətirən amillər pedaqoji-psixoloji cəhətdən əsaslandırılmış və xarakterizə olunmuşdur. Xüsusilə, mətnlərin "oxunabilirlik", yəni, qavranılma səviyyəsinin yüksəldilməsi vacib vəzifə kimi irəli sürülmüşdür. Fikrimizə, həmin "Təvsiyələr" in tərtibçilərinin və mətnlərin oxunabilirliyinin qiymətləndirilməsi metodlarına aid elmi tədqiqatların müəllifinin (*İsmayıl Sadiqov*) dərslik yaradıcılığı ilə məşğul olan mütəxəssislər qarşısında tədqimatlarının və müvafiq seminarların təşkili məqsədyönlü olardı. Şagirdlərimizə yaş səviyyəsinə uyğun anlaşılacaq dil və üslubda hazırlanmış, bədi-estetik dizaynda tərtib edilmiş, mənaça dolğun, həmcə yığcam dərsliklərin verilməsi, heç şübhəsiz, onların təhsilinə humanitar yanaşmanın növbəti bir təzahürüdür.

P.S. Müasir dövrdə beynəlxalq ünsiyyət vasitəsinə çevrilmiş ingilis dilinin statusu cəmiyyətdə xeyli artmışdır. Ümumi təhsilin tədris planlarında həmin xarici dilin mövqeyinə ciddi önəm verilməsi qaçılmaz reallıqdır. Bu, ümumi təhsildə təbiiq ediləməklə olan mütərəqqi təhsil metodologiyası STEAM-la, ümumi təhsilli məzənlərin sosial maddəsinin təmin edəcək peşə maraqlarının ideo-nillməsi üçün hər bölgədə peşə liseyi yaratmaq ideyası ilə bərabər, heç şübhəsiz, təhsilin humanitarlaşdırılmasına yönəlmis xoşməramlı missiyalardan birinə çevrilirdi.